

پسوه نامهء کار تحقیقی

کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

نویسنده: دکتر عبدالرسول دیانی نجف آبادی

دانشجویان محترم لطفاً در نگارش کار تحقیقی خود به نکات زیر توجه فرمایید:

الف - انتخاب موضوع مناسب

مهم‌ترین مرحله کار تحقیقی، انتخاب موضوع است. برای انتخاب موضوع، باید سه امر مد نظر قرار گیرد:

امر اول: علاقه

اولین امر و مهم‌ترین مسئله، **علاقه خود** دانشجو به موضوع تحقیق است. علاقه فرد به انجام کار، موتور اولیه تحقیق می‌باشد. دانشجو باید علاقمند به موضوع تحقیق باشد و انگیزه اصلی وی همان علاقه شخصی‌اش باشد. گسترش علوم و فنون در گرو کار بی‌وقفه کسانی است که بدون داشتن چشم داشت‌های مادی و یا کسب نمره و یا اعتبار شخصی و یا مثلاً مشهور شدن، علم را به خاطر خود علم و ارزش ذاتی که دارد و اقماعی که برای وجدان تشنه انسان فراهم می‌کند، دنبال نموده‌اند. بسیاری دانشمندانی که در هنگام مطالعه و برقراری ارتباط با چشمه فیاض علم و تحقیق چنان سرگرم بوده‌اند که به کلی فارغ از دنیای اطراف و حوادث پیرامون بوده‌اند.

اگر به دلایلی به موضوع مورد تحقیق خود علاقه ندارید، سعی کنید **علاقه را به وجود آورید**. بهترین راه ایجاد علاقه به موضوع **درگیر کردن خود با مسائل و موضوعات فرعی قابل طرح در عنوان موضوع کلی** است. اگر با موضوع درگیر شوید، خود به خود علاقه برای شما به وجود خواهد آمد و مسائل جدیدی را برای تحقیق فرا راه شما مطرح خواهد نمود. خوشبختانه **علم حقوق**، دریایی است که اکثر موضوعات می‌توانند با مسائل این علم ارتباط پیدا کنند. البته، همه ما به نوعی با مسائل این علم درگیر بوده‌ایم و شاید یک مسئله حقوقی مهم ذهن ما را به خود مشغول کرده باشد که کار بر روی همان موضوع می‌تواند انگیزه اولیه و موتور محرکه تحقیق شما باشد.

از راه‌های دیگر ایجاد علاقه، **شناخت فایده عملی آن موضوع** است. به هر میزان که به ارزش موضوع بیشتر واقف شوید بیشتر به آن علاقمند خواهید شد هرچند پژوهش واقعی آنست که محقق در زمان پژوهش، فارغ از کاربرد آن، تمام هم و غم خود را صرف یافتن کند.

امر دوم: توان

دومین نکته در انتخاب موضوع، **توان دانشجو** است مثلاً دانشجویانی که در استفاده از منابع خارجی به دلیل عدم آشنایی‌شان به زبان خارجی عاجزاند، نباید موضوعات تطبیقی با حقوق بیگانگان را انتخاب کنند.

امر سوم: موضوع جزئی و کاربردی

سومین نکته این است که در عین حال که نباید سراغ موضوعات بسیار پیچیده رفت، نباید به دنبال موضوعات بسیار ساده و یا خیلی کلی بود. مثلاً دانشجو نباید موضوع کار تحقیقی خود را ازدواج و طلاق قرار دهد که در باره آن کتاب‌ها نوشته‌اند.

سعی کنید برای شروع کار تحقیقی خود را فارغ از هر گونه پیش‌داوری بیابید یعنی موضوعاتی را انتخاب کنید که نتیجه‌اش از ابتدا برایتان روشن نباشد. تحقیق واقعی آن است که پس از انجام تحقیق به نتیجه‌ای دسترسی پیدا کنید یعنی برای تحقیق باید فارغ از ملاحظات حقوقی و اجتماعی تاثیر گذار در نتیجه تحقیق باشید.

ب- نقشه کار (پلان)

مهم‌ترین مسئله پس از انتخاب موضوع تحقیق، طرح ریزی نقشه کار است که دانشجو باید به دقت در تنظیم آن همت گمارد. طالب علم باید بداند که در تحقیق خود چه مراحل لازم است طی شود لذا باید:

- کل موضوع را باید به چند بخش و هر بخش را به چند فصل، قسمت، عنوان، تیترو، پاراگراف و الف و ب و ... تقسیم کرد. برای تهیه نقشه کار - که بدان پلان Plan نیز گفته می‌شود، باید در درجه اول راجع به موضوع انتخابی مطالعه نمود که البته لازم است منابع اصلی و مهم تر را بیشتر و منابع دست دوم و کم‌اهمیت‌تر را بعداً مورد بررسی قرار داد.

- پس از مطالعه متون مختلف راجع به موضوع باید **کلمات کلیدی** که می‌توانند عنوان بخش‌ها، فصل‌ها، قسمت‌ها و تیترها را به خود اختصاص دهند، را بیرون کشید. مثلاً در عنوان نکاح صوری مطالعه چند پرونده مربوط به این موضوع می‌تواند شما را با کلمات کلیدی نظیر نکاح برای بدست آوردن ملیت بیگانه، نکاح برای امکان خروج از کشور، عقد صوری، قصد به عنوان یکی از شرایط اساسی برای صحت معاملات، تمایز مفهوم نکاح صوری از نکاح متوجه به جهت نامشروع و ...

- پس از بیرون آوردن این کلمات و عبارات کلیدی، باید سعی شود **نظم منطقی بین آنها** برقرار نموده و سپس آنها را حداکثر در دو بخش عمده قرار داد و برای هر بخش عنوان مناسب انتخاب نمود. معمولاً اکثر موضوعات را می‌توان در دو بخش عمده تحت عناوین **مفاهیم و آثار** مورد مطالعه قرار داد. به هر حال، حسب نوع موضوع، عناوین بخش‌ها و یا فصول قابل تغییر می‌باشند. سعی شود چنانچه لازم باشد تعداد قسمت‌ها و یا فصل‌ها از دو عنوان تجاوز کند، به صورت اعداد زوج ادامه پیدا کند مثلاً دو، چهار، شش، هشت و ... فصل باشد. بدیهی است هر کدام از فصول و یا قسمت‌ها باید با هم متناسب باشند یعنی به گونه‌ای نباشد که تعداد صفحات قسمت اول ۱۰ صفحه و قسمت دوم ۳ صفحه

باشند. این کار را باید از طریق عنوان‌های انتخابی برای هر زیر مجموعه تنظیم نمود یعنی عنوان‌ها به گونه‌ای انتخاب گردند که به اندازه‌ای متناسب با یکدیگر مطلب در خود جای دهند.

- **وجود یک خط هدایتی در همه مراحل تحقیق:** لازم به ذکر است همان طور که فوقاً اشاره شد باید نظم منطقی بین اجزا وجود داشته باشد به گونه‌ای که یک خط هدایتی در همه مراحل کار تحقیقی ملاحظه شود. یعنی به گونه‌ای نباشد که خواننده در هنگام مطالعه، رشته بحث از دستش خارج شود و خود را در بیراهه احساس کند و یا موضوعی مطرح شده باشد که ارتباطش با بحث اصلی به درستی توجیه نگردیده باشد. البته، ممکن است در اثنای کار تحقیق بنا به ضرورت‌هایی لازم شود به مطالب جنبی هم پرداخته شود ولی باید این احساس را در خواننده به وجود آورد که بداند مطالب جنبی جزء مطالب اصلی نیست و بنا به ضرورت بدان پرداخته شده پس از مدتی مجدداً به موضوع اصلی برخواهید گشت. به هر حال، باید ارتباط مطالب اصلی با مطالب فرعی کاملاً قابل توجیه باشد که خواننده سر در گم نشود.

- **برقراری پل ارتباطی بین سر فصل‌ها:** بین بخش‌ها، فصل‌ها و قسمت‌ها باید به گونه‌ای ارتباط برقرار باشد که یک باره بخش بعدی شروع نشود یعنی بین عناوین مختلف بخش و فصل پل ارتباطی برقرار شود. این پل ارتباطی بین بخش‌ها از ضرورت‌های کار تحقیقی است و خواننده باید با این گذرگاه به بخش یا فصل و قسمت بعدی منتقل شود. انجام این کار به دو صورت ممکن است. پل ارتباطی مفهومی و پل ارتباطی توضیحی.

در پل ارتباطی مفهومی موضوع عنوان قبلی به قدری تلطیف و بی‌رنگ می‌شود که خود به خود پای موضوع بعدی را به میان می‌کشد. در این شیوه، خواننده به طور ناخودآگاه پس از مطالعه بخش اول، به بخش دوم منتهی می‌شود.

اگر قادر به برقراری پل ارتباطی مفهومی نیستید، باید از شیوه برقراری پل ارتباطی توضیحی بهره ببرید یعنی با عبارات ساده و روان دلیل اختتام مبحث قبلی شروع مبحث بعدی را به طور خلاصه متذکر شوید.

ج- منابع پژوهش

جمع آوری منابع تحقیق که البته باید موثق و معتبر باشند، مهم‌ترین مرحله از مراحل کار تحقیقی است. منابع باید طبقه بندی شده و منابع مهم تر و کلیدی تر از همان درجه و اعتبار منابع دست دوم و ترجمه‌ای برخوردار نباشند.

در ارجاع به منابع باید به دقت اطلاعات زیر را به ترتیب ذکر نمود:

نام خانوادگی نویسنده، نام کوچک (سال چاپ)، نام اثر، جلد، چاپ چندم، محل نشر: نام ناشر، صفحه یا صفحات مورد ارجاع.

برای مثال:

نجفی اصفهانی، محمد حسن (۱۳۹۸ ق)، *جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام*، ج ۴۲ از دوره‌های ۴۳ جلدی، چاپ سوم، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، صص ۲۸۹ - ۲۸۷.

کاتوزیان، امیرناصر (۱۳۸۰)، قواعد عمومی قراردادها، ج ۱، چاپ دوم، تهران: شرکت سهامی انتشار، صص ۱۰-۱۲. معمولاً در برخی کتب فقهی قدیمی محل نشر یا سال نشر معلوم نیست. در این موارد باید به ترتیب ذیل عمل کرد:

- اگر محل نشر مشخص نباشد از عبارت «بی‌جا» استفاده شود.
- اگر سال نشر مشخص نباشد از عبارت «بی‌تا» استفاده شود.

همچنین اگر کتاب نسخه خطی یا چاپ سنگی است باید در مشخصات کتاب ذکر شود. در کتاب‌های حقوقی ذکر تاریخ نشر آن بسیار مهم است؛ زیرا ممکن است کتابی در چاپ‌های بعدی مشمول تغییرات و اضافات و کاستی‌هایی شده باشد. کافی است بدانید آقای ژان کربونیه استاد مسلم حقوق فرانسه موفق به بیست و سه بار چاپ کتاب خود شد که هر بار در آن دخل و تصرفاتی انجام داده است.

لازم به ذکر است که نام اثر باید به دقت و کامل بیان شود مثلاً نام کامل کتاب «جواهر الکلام» عبارت است از «جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام».

اگر منبع در مجله علمی و تخصصی آمده است، به ترتیب ذیل عمل شود:

نام خانوادگی، نام (سال نشر مجله)، نام مقاله، نام دقیق مجله، دوره، شماره، صفحه یا صفحات مورد ارجاع. برای مثال:

کول، مارگاریتا تی بی (۱۳۸۶)، شروط ثبات در معاملات نفتی بین‌المللی، ترجمه توسط: مصطفی‌السان و علی رضائی، مجله حقوقی، شماره ۳۷، پاییز و زمستان، صص ۱۹۱-۱۶۹.

اگر مستند شما رأی است که از دادگاهی صادر شده، باید به دقت نام دادگاه، محل صدور، نوع دادگاه، و تاریخ صدور رأی حتماً ذکر شود و به خصوص اینکه این رأی در چه مرحله‌ای صادر شده است و آیا نسبت به آن تجدید نظر و یا فرجام‌خواهی شده است یا خیر مثلاً می‌آورد:

رای صادره از شعبه ۲۰۳ دادگاه عمومی واقع در مجتمع شهید بهشتی تهران در تاریخ ۱۳۸۰/۲/۲ به کلاسسه پرونده ۱۰۳ و به دادنامه شماره ۸۰-۱۰۸

در مورد نظرات مشورتی اداره کل حقوقی دادگستری به دقت باید تاریخ و شماره و موضوع و محل چاپ آن ذکر شود. همچنین است در مورد نظرات واصله از مرکز فقهی قوه قضاییه در قم.

در مورد آرای دیوان عالی کشور علاوه بر ذکر تاریخ و شعبه صادر کننده باید نوع رأی از نظر اصراری بودن، وحدت رویه بودن و رأی معمولی ذکر شود.

در مورد قوانین، تاریخ تصویب قانون، تاریخ اجرایی شدن آن، عنوان دقیق آن، محل چاپ، باید اشاره شود. حتی الامکان محل چاپ باید به روزنامه رسمی ارجاع شود.

مثلاً می‌آورد:

قانون تجارت الکترونیکی، مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷، نقل از روزنامه‌ی رسمی، سال پنجاه و نهم، مورخ ۱۳۸۲/۱۱/۱۱، شماره ۱۷۱۶۷.

اگر به تقریرات درس استادی از اساتید خود اشاره می‌نمایید، باید قبلاً به طور دقیق اولاً نظر استاد را فهمیده باشید و مطمئن شوید که آن نظر، نظر خود استاد است و ثانیاً شما مطلب را درست نقل می‌نمایید.

مثلاً می‌آورید :

تقریرات درس پروفسور ژان ماری بیشوف در کلاسهای فوق لیسانس درس حقوق بین‌الملل خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه استراسبورک ۳ در سال ۱۹۹۲.

تقریرات درس دکتر ابوالقاسم گرگی، در کلاس درس عقود معاوضی در فقه جعفری، دانشگاه تهران ترم اول ۱۳۶۷. اگر منبع مورد ارجاع کتاب خارجی باشد به ترتیبی که در مورد کتاب فارسی ذکر شد عمل شود. مثلاً: Todd. Paul., (2005), *E-Commerce Law*, London: Cavendish Pub, 1th Ed.

و اگر منبع مورد ارجاع مقاله‌ای خارجی باشد به ترتیبی که در مورد مقالات فارسی ذکر شد عمل شود. مثلاً:

Behr. Volker., (2011), "Rome I Regulation: A Mostly Unified Private International Law of Contractual Relationships within Most of the European Union", *Journal of Law and Commerce*, Vol. 29, pp. 233-272.

به منبعی که خود شما شخصاً آن را مورد مطالعه و بازبینی قرار نداده‌اید، هرگز ارجاع ندهید و چنانچه بنا به ضرورت‌هایی لازم می‌بینید که منبع اصلی ذکر شود، باید حتماً منبع مستقیم شما ذکر شود مثلاً چنانچه زبان فرانسه نمی‌دانید با ذکر منبع از کسی که زبان فرانسه می‌داند اینکار را انجام دهید مثلاً می‌نویسید :

جرارد کورنو، حقوق خانواده، ۱۹۹۱ چاپ انتشارات مونت کریستیان، پاریس، به نقل از دکتر عبدالرسول دبانی، حقوق خانواده، ص ۸.

اگر منبع اطلاعاتی شما سایت اینترنتی به خصوصی است حتماً با دقت نام سایت را با تمامی حروف، خط تیره، اسلاش و نقطه باید بیاورید که امکان ملاحظه آن سایت موجود باشد. لازم به ذکر است که برای درج نام آدرس اینترنتی آدرس مذکور را از باند بالای صفحه اینترنت در قسمت مزبور کپی نمایید. سعی کنید موضوع خود را در اینترنت جستجو نمایید و از اخبار به روز در اینترنت پیرامون موضوع استفاده کنید. آدرس را حتما در < > بیاورید. مثلاً می‌آورید:

<<http://www.irna.com/2001/LAW/07/25/concorde.lawsuit/index.html>>

برای آشنایی بیشتر دانشجویان، آدرس اینترنتی چند سایت حقوقی را ذکر می‌کنیم :

www.bia-judiciary.ir	دفتر امور بین الملل	www.majlislib.org	کتابخانه مجلس
www.tazirat.gou.ir	سازمان تعزیرات حکومتی	www.divan-edalat.ir	دیوان عدالت اداری
www.irjpr.ir	روابط عمومی قوه قضاییه	www.fjs.oc.ir	دانشکده علوم قضایی
www.gio.ir	سازمان بازرسی کشور	www.lmo.org.ir	سازمان پزشکی قانونی
www.sabt.gov.ir	سازمان ثبت اسناد و املاک	www.iranprison.ir	سازمان زندان ها
www.iranmilitarycourt.com	سازمان قضایی نیروهای مسلح	www.lawtraining.org	معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضاییه
www.dadgostari-tehran.ir	دادگستری استان تهران	www.judiciary.ir	قوه قضاییه
www.islamichoghog.com	سایت حقوق دانان	www.nlai.ir	کتابخانه ملی ایران
www.irc.ir	مرکز تحقیقات حقوقی ایران	www.iranbar.com	سایت کانون وکلای دادگستری مرکز ایران
http://www.judiciarybar.ir	مرکز مشاوران ماده ۱۸۷	Google.com	موتور جستجوی گوگل

سعی کنید در نقل قول از دیگران به صورت شیوه غیر مستقیم نقل قول کنید. ولی اگر به هر دلیل لازم باشد عین عبارتی را بیاورید آنرا در « » (گیومه) قرار دهید که معلوم باشد این مطلب از دیگری نقل شده است.

در پایان پژوهش باید لیست کلیه منابع تحقیق آورده شود. باید در نظر داشته باشید چنانچه در پاورقی‌ها اسم کامل اثر و یا اسم کامل نویسنده را نیاورده‌اید، در کتابنامه باید جزییات کامل منبع مندرج گردد. بسیار مهم است که منابع را در چند مجموعه عنوان‌دار دسته بندی نمایید، مثلاً:

منابع فارسی

کتاب

مقاله

قوانین

آراء

منابع غیر فارسی

Book

Article

Acts, Treaties and other Instruments

Table of Cases

در مورد ارجاع به منابع چندین شیوه وجود دارد:

در لیست منابع پایان کار تحقیقی تمام اطلاعات مربوط به منبع به جز صفحه مورد استناد ذکر شود و در متن و در داخل پرانتز فقط به ذکر نام نویسنده سال چاپ و شماره صفحه اشاره می‌شود مثلاً می‌نویسیم: (کاتوزیان، ۱۳۷۶: ص ۲۶).

د- شیوه نگارش

- در نگارش باید دقت فراوان نمود که هرگز خطای چاپی و یا نوشتاری در نوشته شما دیده نشود. وجود خطا در هر متنی که باشد شایسته نیست ولی در متن حقوقی نوشته دانشجوی حقوق به مراتب زنده‌تر است. یادتان باشد شما افراد ساده‌ای نیستند فردای نزدیک این مملکت بدست توانای شما رقم می‌خورد. شما افرادی هستید که بنا به حرفه شما مال و جان و آبروی مردم در دستتان قرار خواهد گرفت. اغلاط املائی انگیزه مخاطبتان را برای مطالعه نوشته کم می‌کند. یک نوشته و مقاله مثل یک فرش است. سعی کنید ظاهر متن شما همچون یک فرش هنرمندانه و به دور از اغلاط املائی باشد
- باید از نظر ویراستاری متن شما به دقت مورد بازبینی قرار گیرد. اصول مربوط به نقطه‌گذاری مثل نقطه، ویرگول، کاما، خط تیره، پرانتز، دو نقطه روی هم، علامت تعجب، باید مراعات گردد. هر کدام از این علائم معنای بخصوصی دارند و باید در جای خود به کار روند. البته، علامت تعجب در متون حقوقی کمتر بکار می‌رود؛ چون ممکن است دالّ بر تمسخر تلقی گردد. چه بسا یک کاما معنای عبارت را به گونه‌ای عوض کند که اصلاً مراد شما نباشد لذا باید دقت کنید که هر کدام را در جای مناسب خود بکار ببرید. در بسیاری از موارد استناد حقوقدانان به یک کاما در متن قانون است و از آن در تفسیر معنای قانون به شیوه مطلوب خود بهره می‌برند.
- تا آنجا که ممکن است باید از عبارات ساده و شیوا استفاده کنید. اگر معنای کلمه و یا عبارتی را به درستی نمی‌دانید، هرگز آن را بکار نبرید. مثلاً بجای عبارت «جزء مبعض اجور معوقه» می‌توانید به سادگی بگویید «قسمت پرداخت نشده اجاره‌بها». البته، برای برخی واژه‌ها و اصطلاحات معادل فارسی دقیقی وجود ندارد و ادبیات حقوقی ما نیز آنها را به صورت اصطلاحات خاص مورد شناسایی قرار داده و در اذهان هم، جا افتاده است. سعی کنید این عبارات را ترجمه ننمایید. عباراتی مثل ضمان درک، خسارات آورای (Avaris)، - که اولی از زبان عربی و دومی از زبان فرانسه به حقوق ما راه پیدا کرده‌اند - و بعضاً قابل ترجمه نیستند و یا اینکه اگر ترجمه هم شده‌اند، هنوز جای خود را در ادبیات حقوقی ما باز نکرده‌اند. توجه داشته باشید که تحقیق خود را به زبان فارسی می‌نویسید لذا باید تا حدّ امکان از کلمات بیگانه استفاده ننمود. البته، همانطور که نباید از عبارات ثقیل استفاده نمایید همچنین نباید خیلی ساده و عامیانه بنویسید. ادبیات حقوقی در نوشته شما باید به چشم بخورد.
- از جملات بسیار طولانی جدا پرهیز نمایید. طولانی بودن جمله موجب می‌شود خواننده سر در گم شده و معنای نهایی عبارت را متوجه نشود و یا برای فهم معنای دقیق چند بار مجبور شود آن

را بخواند. پس در عین حالی که از ادبیات تخصصی رشته استفاده می‌کنید جملات را حتی‌الامکان کوتاه به کار برید.

۵ - شیوه تحقیق

- باید در تحقیق از شیوه خاصی تبعیت نمایید. بهترین شیوه، شیوه تحلیلی است. در شیوه تحلیلی ابتدا نظرات مختلف را پس از فهم دقیق، نقل می‌نمایید آنگاه نظر خود را پس از طرح نظرات مهم علمای حقوق مطرح می‌نمایید. به این نظر نهایی «نظر مختار» می‌گویند. این نظر می‌تواند مبتنی بر نظر یکی از آن علما بوده و یا به کلی با آنها متفاوت باشد و یا در برخی موارد با آنها مطابقت نماید. حتی می‌تواند ایده شخصی خود شما باشد. هر چند طرح نظر جدید ایرادی ندارد و بعضاً بسیار پسندیده نیز می‌باشد ولی باید توجه داشت که این نظر باید «مستدل» و «قانع‌کننده» باشد.

نباید در طرح نظرات دیگران آن را بگونه‌ای طرح کنید که نفی آن در بطن آن باشد بلکه باید کاملاً بیطرفانه نظر را نقل کنید و البته استدلال صاحب نظر را حتماً بیاورید برخی نظرات در بدو امر بسیار سخیف جلوه می‌نمایند ولی با ملاحظه استدلال می‌توان به عمق دقت صاحب آن نظر پی برد. مثلاً اگر فقیه‌ی معتقد شود در اسلام مرد می‌تواند تا ۹ زن بگیرد بلافاصله با عکس‌العمل منفی ما مواجه خواهد شد و ممکن است آن عالم را به هوس‌بازی متهم نماییم ولی اگر استدلال وی را ببینیم ممکن است نظرمان عوض شود. در استدلال به امکان تعدد زوجات تا ۹ نفر به آیه قرآن استدلال شده در آنجا که می‌فرماید: فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنی و ثلاث و رباع (نساء: ۳). «مثنی» یعنی دو تا دو تا و «ثلاث» یعنی سه تا سه تا و «رباع» هم به معنای چهار تا چهارتا. حال اگر دو تا دو تا را حداقل به یک دو تا اطلاق کنیم و سه تا سه تا نیز به حداقل به یک «سه تایی» اطلاق کنیم و چهار تا چهار تا را نیز حداقل به یک چهارتایی قابل اطلاق بدانیم، بنابراین، جمع بین دو، سه و چهار، عدد نه می‌شود و با این ترتیب، استدلال به کتاب تکمیل می‌شود. از طرف دیگر سنت پیغمبر نیز بر صحت این قول دلالت دارد که همزمان ۹ زن دائم در قبالة نکاحیه خود داشته است. ملاحظه می‌فرمایید استدلال خیلی قوی است و باید به شکل منطقی این نظر را باطل اعلام کنید. شیوه استدلال باید یا بر مبنای قوت استدلال دیگری باشد مثلاً ازدواج را با زنها محدود به ۴ نموده و یا استدلال آنهایی که قائل به امکان تا ۹ زن شده‌اند را باطل نمایید. به هر حال باید با استدلال قائل به قولی و یا مخالف قولی بشوید.

- در مخالفت با اساتید بزرگ بسیار باید محتاط باشید. هرگز ابتدا به مخالفت با یک نظر برنخیزید بلکه پس از فهم دقیق نظریه و بیان آن می‌توانید در صورتی که شما را متقاعد نمی‌سازد به انتقاد از آن پردازید و از نظر خود دفاع نمایید.

- اولین دغدغه فکری شما باید این باشد که نظرات دیگران را درست خوب مذاقه کنید اگر بدون مذاقه به انتقاد پردازید، ارزش کار خود را بسیار پایین می آورید. چه بسا اتفاق می افتد کسانی که در قید حیاتند از اینکه نظراتشان بد فهمیده شده و یا بد نقل شده، گله مندند. حال ببینید روح کسی که فوت نموده و نمی تواند از عقیده خود دفاع کند در انتساب نظریه ناروای شما چقدر عذاب می بیند.
- احترام به اساتید فن در طرح نظرات و یا در مخالفت با آنان، احترام به خود شما است. مثلاً می توان در پاورقی اشاره نمود عده ای با استدلال دیگر قول دیگری اختیار نموده اند که البته سخن متینی است ولی فلان ایراد را دارد. هرگز در بدو شروع بحث به مخالفت با کسی بر نخیزید بلکه ابتدا بحث را به درستی منقح نموده و سپس اختلاف نظرات را بیان کرده و نهایتاً اگر نظریه یا استدلال منتسب به فردی را غیر موجه می دانید، به طور مستدل به نقد آن پردازید.
- کار تحقیقی شما باید در پایان دارای یک نتیجه گیری باشد. نتیجه گیری، خلاصه مطالبی که عنوان کرده اید نیست بلکه جان کلام بوده و آن چیزی است که به اثبات و یا دفاع از آن پرداخته اید. بیان پیشنهادات نیز ارزش کار شما را بالا می برد و نشان می دهد که شما تسلط کافی به موضوع داشته اید.

صد ویژگی یک مقاله علمی-پژوهشی خوب

■ دکتر یزدان منصوریان^۱
عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم

چکیده

نوشته حاضر به معرفی اجزا و عناصر ساختاری مقالات علمی و پژوهشی می‌پردازد و ویژگی‌های مطلوب هریک از این اجزا را به اختصار تبیین می‌کند. در اینجا به بیست عنصر یا مؤلفه اصلی تشکیل‌دهنده مقالات و کارکرد هریک اشاره شده و در ادامه برای هریک از این مؤلفه‌ها پنج ویژگی آمده است که در مجموع شامل یکصد ویژگی می‌شود. از بیست مؤلفه موجود، فقط نخستین مورد، یعنی «اصالت موضوع» مربوط به محتوای مقالات است و ۱۹ مؤلفه دیگر به ساختار مقالات و چگونگی ارائه مطالب می‌پردازند. بدیهی است که به دلیل تنوع رشته‌های علمی امکان تدوین ساختاری واحد که بتواند برای همه رشته‌ها مفید باشد، میسر نیست. با این حال در اثر مختصر تلاش شده است فارغ از جنبه موضوعی مقالات، عناصری از ساختار آنها مطرح شود که بیشترین عمومیت را در رشته‌های مختلف دارند.

کلیدواژه: مهارت‌های نگارشی، نگارش علمی، مقاله‌نویسی و انتشارات علمی.

مقدمه

موفقیت در انتشار مقاله‌های علمی و پژوهشی علاوه بر بهره‌مندی مؤلف آن از دانش تخصصی درباره موضوع مورد مطالعه و تسلط بر مبانی نگارش، مستلزم آگاهی از قواعدی است که آشنایی با این قواعد از طریق آموزش اصول مقاله‌نویسی و ممارست در امر نگارش حاصل می‌شود. نوشته حاضر با معرفی مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده مقالات علمی، به مؤلفه‌هایی اشاره می‌کند که در اغلب رشته‌ها و حوزه‌های علمی عمومیت دارد و توجه به مجموع این عناصر به موفقیت مقالات کمک خواهد کرد. به‌رغم تفاوت‌های موجود در رشته‌های مختلف می‌توان ساختاری مشترک برای مقاله‌های علمی ترسیم کرد که معمولاً در رشته‌های گوناگون به‌شکلی کم‌وبیش مشابه وجود دارد. نگاهی به مجله‌های علمی نشان می‌دهد که اغلب مقاله‌های علمی و پژوهشی از ساختاری مشابه با طرح ارائه‌شده در جدول یک پیروی می‌کنند. این طرح از بیست مؤلفه تشکیل شده است، ولی بدیهی است که همه مقاله‌ها شامل تمام این بیست مؤلفه نبوده و ممکن است در بعضی از مقاله‌ها مواردی در هم ادغام شود. مثلاً می‌توان بخش‌های ۱۱ (روش‌شناسی) و ۱۲ (ابزار پژوهش) را در هم ادغام کرد. در ضمن معرفی این بیست مؤلفه بدین معنا نیست که هر مقاله علمی باید به‌تفکیک شامل تمام این موارد باشد. بلکه فقط بدین معناست که بسته به نوع مقاله، این عناصر باید به‌نحوی در متن مقاله حضور داشته باشند. برای مثال، در بسیاری از موارد بیان مسئله، هدف و پرسش پژوهش می‌تواند در مقدمه مقاله مطرح شوند. همچنین، چگونگی تدوین و آرایش این مؤلفه‌ها براساس خطمشی هر مجله ممکن است متفاوت باشد.

جدول ۱. بیست جزء ساختاری و مفهومی معمول در مقاله‌های علمی - پژوهشی

ردیف	مؤلفه	ملاحظات/کارکرد
۱	اصالت موضوع ^۲	اهمیت موضوع پژوهش و نبودن آن را که در متن منعکس شده است، نشان می‌دهد.
۲	عنوان	معمولاً منعکس‌کننده مندرجات مقاله و حاوی کلیدواژه‌هاست.
۳	چکیده	حاوی مهم‌ترین اجزای متن اصلی است که به اختصار بیان شده‌اند.
۴	کلیدواژه‌ها	برای افزایش دسترس‌پذیری مقاله توسط مؤلف یا نشریه انتخاب می‌شوند.
۵	مقدمه	زمینه‌ساز بحث اصلی است و به معرفی مقدماتی پژوهش می‌پردازد.
۶	بیان مسئله ^۳	به مشکلی که زمینه‌ساز اجرای پژوهش شده است، اشاره می‌کند.
۷	تبیین هدف ^۴	به هدفی که مقاله دنبال می‌کند یا پژوهش دنبال کرده است، می‌پردازد.
۸	پرسش‌های پژوهش ^۵	پرسش / پرسش‌های پژوهش است و گاهی همراه با فرضیه / فرضیه‌ها ارائه می‌شود.
۹	پیشینه پژوهش ^۶	مرور نوشتارها و تشریح مبانی نظری مرتبط با موضوع را دربرمی‌گیرد.
۱۰	معرفی پروژه ^۷	ویژگی‌های اصلی پژوهش و آنچه آن را از موارد مشابه مجزا می‌کند، مشخص می‌سازد.
۱۱	روش‌شناسی ^۸	روش تحقیق به کار گرفته شده در پژوهش و دلایل انتخاب آن را توضیح می‌دهد.
۱۲	ابزار پژوهش ^۹	به معرفی ابزار گردآوری و روش تحلیل داده‌ها می‌پردازد.
۱۳	جامعه پژوهش ^{۱۰}	به معرفی جامعه مورد مطالعه و ویژگی‌های آن اختصاص دارد.
۱۴	محدوده و محدودیت‌ها ^{۱۱}	آنچه پژوهشگر را محدود کرده یا او در پژوهش اعمال کرده است، نشان می‌دهد.
۱۵	یافته‌ها ^{۱۲}	نتایج توصیفی و تحلیلی ناشی از پژوهش را تبیین می‌کند.
۱۶	بحث و نتیجه ^{۱۳}	تحلیل نهایی پژوهشگر از کار خود و تفسیر او از نتایج به دست آمده را نشان می‌دهد.
۱۷	پیشنهادها ^{۱۴}	پیشنهادهایی برای حل مسئله اولیه و برای پژوهش‌های بعدی ارائه می‌کند.
۱۸	تقدیر و تشکر ^{۱۵}	به ذکر نام کسانی که در اجرای پژوهش به نحوی نقش داشته‌اند، اختصاص دارد.
۱۹	منابع ^{۱۶}	به ذکر منابع مورد استفاده براساس یکی از شیوه‌نامه‌های استاندارد می‌پردازد.
۲۰	پیوست‌ها ^{۱۷}	آنچه را که ذکر آن برای خواننده به عنوان اطلاعات تکمیلی مفید است، ارائه می‌کند.

البته شایان ذکر است که مرور آثار موجود در زمینه نگارش علمی به‌طور کلی (مثل کالز، ۱۳۸۱؛ حرّی، ۱۳۸۵؛ موحّد، ۱۳۸۷؛ سمیعی، ۱۳۸۷ و طوسی ۱۳۸۳) و آثار مربوط به مقاله‌نویسی به‌طور خاص (مثل ابوالحسنی، ۱۳۸۱؛ فتوحی، ۱۳۸۵؛ طوسی، ۱۳۸۵ و چهرئی، ۱۳۸۶) نشان می‌دهد که تاکنون الگوهای مختلفی برای مقاله‌نویسی و مؤلفه‌های آن معرفی شده‌اند. با این حال، این الگوها بیش از آنکه با هم متفاوت باشند

به هم شبیه هستند. این تشابه نشان می‌دهد که نگارش علمی در رشته‌های مختلف، با تمام تفاوت‌هایی که ممکن است در شکل ظاهری آنها دیده شود، از اصول مشترکی پیروی می‌کنند. بر همین اساس، مقاله حاضر تلاش می‌کند به اصلی‌ترین مؤلفه‌های مقالات علمی بپردازد و نکات پایه را در این زمینه مطرح سازد.

۱. اصالت موضوع

در ارزیابی و امتیازدهی به مقاله‌های پژوهشی اصالت موضوع^{۱۸} یکی از امتیازهای آن محسوب می‌شود. نکته قابل توجه در این زمینه چگونگی بیان این اصالت و دفاع از آن است. در اینجا به چند مورد اشاره می‌شود که وجود حتی یکی از آنها برای اثبات اصالت یک اثر کافی است (مورای^{۱۹}، ۲۰۰۲، ص ۵۲).

– اجرای تحقیقی که قبلاً انجام نشده است: بدیهی است هر تحقیقی که برای نخستین بار انجام شود به گسترش مرزهای دانش کمک می‌کند و می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های آتی باشد و به همین دلیل اصیل محسوب می‌شود.

– بیان یک ایده تازه به نحوی که قبلاً انجام نشده است: اثبات اصالت یک پژوهش می‌تواند جنبه‌های مختلفی داشته باشد که یکی از آنها همین بیان ایده‌های نوست. حتی اگر این ایده‌ها در یک مقاله فقط در حد طرح موضوع و اشاره به اهمیت آن آورده شود، باز هم دلیلی بر اصالت مقاله به‌شمار می‌آید.

– استنتاج از ایده‌های دیگران از زاویه‌ای نو: تبیین مبانی نظری هر رشته از مسئولیت‌های دشوار پژوهشگران آن رشته محسوب می‌شود. به بیان دیگر پویایی هر رشته به‌نحو قابل توجهی به تبیین بنیان‌های نظری آن بستگی دارد و این مهم از رهگذر تلاش‌های افرادی حاصل می‌شود که توانایی استنتاج ایده‌های موجود را از زوایای نو دارند.

– اجرای یک تحقیق در یک کشور برای اولین بار: هیچ تحقیقی در خلأ صورت نمی‌پذیرد و همواره متأثر از مؤلفه‌های پیدا و پنهانی است که در زمینه^{۲۰} تحقیق وجود دارند. از این‌رو هرگاه پژوهشی برای نخستین بار در یک کشور انجام شود، حتی اگر این تحقیق قبلاً نیز در کشور دیگری انجام شده باشد، اصیل محسوب می‌شود. اصالت چنین پژوهشی ناشی از عوامل زمینه‌ای^{۲۱} است که متغیرهای تحقیق را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به‌ویژه این رویکرد در مطالعات علوم انسانی و اجتماعی اهمیت بسزایی دارد.

– استفاده از تکنیک‌های موجود برای منظوری تازه: در هر حوزه مطالعاتی ابزار و روش‌های پذیرفته‌شده‌ای وجود دارد که مورد استفاده محققان قرار می‌گیرند. پژوهشگرانی که با تکیه بر خلاقیت و نوآوری خود توان گذر از قلمرو روش‌شناختی موجود را دارند، امکان اجرای مطالعات اصلی را خواهند داشت که اصالت آنها بیش از آنکه وابسته به اصالت موضوع مورد بررسی باشد، مدیون نوآوری در مبانی روش‌شناختی پژوهش است.

– گذر از مرزهای روش‌شناسی رشته خود: گرچه هر یک از حوزه‌های مطالعاتی مبانی روش‌شناختی خاص خود را در تحقیق دارند، شباهت‌ها و اصول مشترکی میان آنها می‌توان یافت که زمینه‌ساز خلق پژوهش‌های اصیل خواهند بود.

– مشارکت در دانش: مشارکت در دانش به سه شکل رخ می‌دهد: نخست مشارکت یک تحقیق در مبانی نظری^{۲۲} یک رشته است که می‌تواند ضامن اصالت آن باشد. دوم مشارکت در عمل^{۲۳} به‌منظور حل مشکلی که زمینه‌ساز اجرای پژوهش شده است می‌تواند این هدف را تأمین کند. سرانجام مشارکت در تدوین خط‌مشی^{۲۴} و تصمیم‌گیری می‌تواند دلیلی بر اصالت یک مقاله محسوب شود.

– استمرار یک کار اصیل دیگر: یکی از معیارهای ارزیابی مطالعات تحقیقی سنجش توان آنها در فراهم‌آوری زمینه لازم برای آیندگان است. در مقایسه دو پروژه تحقیقی مشابه پروژه‌ای امتیاز بیشتری می‌گیرد که زمینه‌ساز فعالیت‌های گسترده‌تری است. همه فعالیت‌هایی که ادامه‌دهنده یک کار اصیل باشند، همچنان اصالت لازم را برای انتشار دارند (همان، ص ۵۲).

جدول ۲. معیارهای مورد نیاز برای ارزیابی میزان اصالت یک مقاله

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
اصالت موضوع	۱ آیا مقاله گزارش پژوهشی است که قبلاً انجام نشده است؟						
	۲ آیا نتایج این پژوهش مشارکتی در دانش حوزه مورد بررسی دارد؟						
	۳ آیا در این مقاله از تکنیک‌های تازه‌ای استفاده شده است؟						
	۴ تا چه اندازه تفکر انتقادی در مقاله دیده می‌شود؟						
	۵ آیا این پژوهش استمرار یک کار اصیل دیگر است؟						

در ارزیابی و امتیازدهی به مقاله‌های پژوهشی اصالت موضوع^{۱۸} یکی از امتیازهای آن محسوب می‌شود

پویایی هر رشته به‌نحو قابل توجهی به تبیین بنیان‌های نظری آن بستگی دارد و این مهم از رهگذر تلاش‌های افرادی حاصل می‌شود که توانایی استنتاج ایده‌های موجود را از زوایای نو دارند

۲. عنوان

نخستین بخش هر مقاله که توسط خوانندگان دیده می‌شود عنوان است. معمولاً نیز نخستین قضاوت خواننده درباره محتوای مقاله از مطالعه عنوان حاصل می‌شود. عنوان مقاله، که در واقع هویت مقاله و هدف آن را به نمایش می‌گذارد، باید روشن، گویا، جامع، مانع و تا حد ممکن مختصر باشد (فتوحی، ۱۳۸۵، ص ۱۲۵؛ موحد، ۱۳۸۷، ص ۵۳؛ و چهرئی، ۱۳۸۶، ص ۵). از آنجاکه افراد معمولاً براساس عنوان مقاله به جست‌وجو در بانک‌های اطلاعاتی مقالات می‌پردازند، دقت در انتخاب کلمات بکاررفته در عنوان به بازبایی مؤثرتر مقاله از سوی سایر پژوهشگران کمک می‌کند. بنابراین توصیه می‌شود از به‌کاربردن واژگانی که به‌عنوان کلیدواژه برگزیده نمی‌شوند پرهیز کنید (چهرئی، ۱۳۸۶، ص ۵). عباراتی مانند «مقدمه‌ای بر»^{۲۵}، «بررسی و تحلیلی از»^{۲۶}، و موارد مشابه فقط به طولانی‌شدن عنوان منجر شده و نقشی در بازبایی بهتر مقاله ایفا نخواهند کرد.

جدول ۳. تناسب ویژگی‌های عنوان مقاله با کارکرد آن

عنوان مقاله	عناصر	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
عنوان مقاله	۱	عنوان مقاله منعکس‌کننده محتوای آن است					
	۲	عنوان حاوی کلیدواژه‌هاست و امکان بازبایی آن وجود دارد					
	۳	در عنوان از اختصارات مبهم استفاده نشده است					
	۴	عنوان مقاله گویاست و هیچ ابهامی ندارد					
	۵	از به‌کاربردن کلمات اضافه در عنوان پرهیز شده است					

۳. چکیده

هدف از تهیه چکیده فراهم‌آوردن تصویری کلی در خصوص محتوای مقاله است. کارکرد چکیده آن است که به خواننده در تصمیم‌گیری برای مطالعه متن اصلی یا عدم مطالعه آن کمک کند. بنابراین، چکیده باید مهم‌ترین موارد مطرح‌شده در متن اصلی را به‌اختصار دربرگیرد. چکیده باید درست، دقیق، مستقل از متن، موجز، صریح، غیرقضاوتی، روان و منسجم باشد (فتوحی، ۱۳۸۵، ص ۱۲۷). چکیده باید به‌صورت یک بند و به زمان گذشته نوشته شود و حاوی مطالبی باشد که در مقاله بحث شده است (ابولحسنی، ۱۳۸۱، ص ۶۲).

جدول ۴. معیارهای ارزیابی چکیده مقاله

عنوان مقاله	عناصر	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
عنوان مقاله	۱	آیا چکیده تصویر روشنی از محتوای مقاله را ترسیم می‌کند؟					
	۲	آیا اجزای چکیده متناسب با ساختار مقاله اصلی است؟					
	۳	آیا چکیده به خواننده در تصمیم‌گیری برای مطالعه متن کمک کند؟					
	۴	آیا چکیده خواننده را به مطالعه متن اصلی ترغیب می‌کند؟					
	۵	آیا چکیده دارای انسجام و یکدستی لازم می‌باشد؟					

۴. کلیدواژه‌ها

معمولاً دو روش اصلی برای انتخاب کلیدواژه‌ها وجود دارد. روش اول که به انتخاب کلیدواژه‌های کنترل‌شده معروف است، به کمک اصطلاحنامه‌ها^{۲۷} صورت می‌گیرد. در روش دوم که تحت عنوان انتخاب آزاد شناخته می‌شود، براساس تصمیم نویسنده صورت می‌گیرد. در هریک از این دو روش لازم است ترکیبی از واژگان اعم و اخص^{۲۸} که بیشترین و نزدیک‌ترین رابطه معنایی را با محتوای مقاله دارد، انتخاب شود. انتخاب کلیدواژه مناسب در مقاله احتمال بازبایی بیشتر مقاله را توسط دیگران در آینده افزایش می‌دهد و در نتیجه به دریافت استناد بیشتر به مقاله کمک می‌کند. در مجموع، کلیدواژه‌ها باید با موضوع اصلی مقاله تناسب کافی داشته باشند (فتوحی، ۱۳۸۵، ص ۱۲۹).

هدف از تهیه
چکیده فراهم‌آوردن
تصویری کلی
در خصوص محتوای
مقاله است. کارکرد
چکیده آن است
که به خواننده در
تصمیم‌گیری برای
مطالعه متن اصلی
یا عدم مطالعه آن
کمک کند

جدول ۵. تناسب ویژگی‌های کلیدواژه‌های مقاله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
کلید واژه ها	۱	آیا کلیدواژه‌های انتخاب شده ارتباط موضوعی لازم با محتوای مقاله دارند؟					
	۲	آیا کلیدواژه‌ها از واژه‌های مرجح اصطلاح‌نامه مربوط انتخاب شده‌اند؟					
	۳	آیا ترکیبی از واژه‌های اعم و اخص در انتخاب کلیدواژه‌ها لحاظ شده است؟					
	۴	آیا کلیدواژه‌ها همان توصیف‌گرهای مورد استفاده در پایگاه هستند؟					
	۵	آیا تعداد کافی از دقیق‌ترین کلیدواژه‌ها انتخاب شده‌اند؟					

کارکرد مقدمه
آماده ساختن ذهن خواننده برای ورود به بحث اصلی و تبیین اهمیت مقاله است

۵. مقدمه

کارکرد مقدمه آماده ساختن ذهن خواننده برای ورود به بحث اصلی و تبیین اهمیت مقاله است. از نوشتن جملات کلیشه‌ای و کلی در مقدمه پرهیز کنید، زیرا اثر منفی و ملال‌آوری بر ذهن خواننده به جای می‌گذارد. برعکس اگر مقدمه با جملاتی که مبین اهمیت مقاله و رویکرد ویژه آن باشد، شروع شود، خواننده به ادامه مطالعه متن اصلی ترغیب می‌شود. در واقع، مقدمه باید با تبیین اهمیت موضوع مقاله، خواننده را جذب کرده و او را به مطالعه آن علاقه‌مند سازد (ابوالحسنی، ۱۳۸۱، ص ۶۶). در مقدمه مقاله، نویسنده باید با توجه به نیاز و سطح مخاطبان و ضمن پرهیز از حاشیه‌پردازی، مدخلی برای ورود به بحث اصلی باز کند (چهرئی، ۱۳۸۶، ص ۲۳).

جدول ۶. تناسب ویژگی‌های مقدمه مقاله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
مقدمه مقاله	۱	تا چه اندازه در مقدمه از تکرار جملات کلیشه‌ای پرهیز شده است؟					
	۲	آیا مطالعه مقاله ذهن خواننده را برای مطالعه متن اصلی آماده می‌کند؟					
	۳	آیا در مقدمه استنادهای لازم برای تبیین سابقه موضوع وجود دارد؟					
	۴	آیا مقدمه سلیس و روان است که خواننده را به ادامه مطالعه ترغیب کند؟					
	۵	آیا تناسبی منطقی بین حجم مقدمه با حجم سایر بخش‌های مقاله وجود دارد؟					

۶. بیان مسئله

تبیین دقیق و روشن مسئله‌ای که انگیزه اصلی نگارش یک مقاله و اجرای طرح پژوهشی مورد نظر بوده، اهمیت ویژه‌ای دارد. موفقیت در چگونگی بیان مسئله به موفقیت مقاله کمک می‌کند و بی‌توجهی به آن نیز رغبت خواننده را در ادامه مطالعه مقاله کاهش خواهد داد. در این بخش باید مسئله و موضوعی که زمینه‌ساز پژوهش شده است، همراه با حدود، ابعاد و جوانب آن به روشنی و به اختصار تبیین شود (موسی پور و علوی، ۱۳۸۵، ص ۲۶ - ۲۹).

جدول ۷. تناسب ویژگی‌های بیان مسئله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
بیان مسئله	۱	تا چه اندازه مسئله اصلی مقاله به روشنی بیان شده است؟					
	۲	آیا تبیین مسئله پژوهش خواننده را در این زمینه اقناع می‌کند؟					
	۳	آیا مسئله مطرح شده پیوندی با مسائل جاری حوزه موضوعی مقاله دارد؟					
	۴	آیا اهمیت مسئله مقاله در حدی است که محور یک مقاله مستقل را شامل شود؟					
	۵	آیا در بیان مسئله ایجاز و صراحت لازم لحاظ شده است؟					

۷. تبیین هدف/ اهداف پژوهش

یکی از نخستین پرسش‌هایی که پس از انتخاب یک مقاله براساس عنوان آن در ذهن خوانندگان شکل می‌گیرد، کسب آگاهی نسبت به هدفی است که مقاله دنبال می‌کند و هدفی که پژوهش مربوط به آن دنبال کرده است. بنابراین، باید قبل از آنکه خواننده از ادامه مطالعه مقاله به دلیل عدم آگاهی نسبت به هدف آن صرف‌نظر کند، به‌نحوی این پرسش را پاسخ داد.

جدول ۸. تناسب ویژگی‌های تبیین هدف مقاله با کارکرد آن

عناصر	ویژگی‌های موردارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
هدف مقاله	۱ آیا هدف مقاله به‌روشنی توصیف و تبیین شده است؟						
	۲ آیا هدف مقاله متناسب با بیان مسئله تدوین شده است؟						
	۳ آیا هدف مقاله واقع‌بینانه است و با سطح مقاله تناسب کافی دارد؟						
	۴ آیا خواننده بدون دشواری می‌تواند هدف مقاله را در متن اصلی بیابد؟						
	۵ آیا در پایان مقاله نویسنده به اهدافی که در مقدمه آمده، رسیده است؟						

تبیین دقیق و روشن مسئله‌ای که انگیزه اصلی نگارش یک مقاله و اجرای طرح پژوهشی موردنظر بوده، اهمیت ویژه‌ای دارد

۸. پرسش/ پرسش‌های پژوهش و گاهی فرضیه/ فرضیه‌های پژوهش

هر پژوهشی در صدد پاسخ‌گویی به پرسش یا پرسش‌هایی است که متناسب با هدف پژوهش تدوین شده‌اند. علاوه بر پرسش در بسیاری از پژوهش‌های قیاسی^{۳۹} و کمی^{۴۰} فرضیه‌هایی نیز مطرح است که باید به‌دقت تبیین شوند. فرضیه، پیش‌بینی و انتظارات پژوهشگر را از نتایج پژوهش نشان می‌دهد و معمولاً به رابطه دو یا چند متغیر اشاره دارد (موسی‌پور و علوی، ۱۳۸۵، ص ۳۶ - ۳۹).

جدول ۹. تناسب پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش با کارکرد آن

عناصر	ویژگی‌های موردارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
پرسش‌های پژوهش	۱ آیا پرسش‌های پژوهش به‌روشنی در مقاله ذکر شده‌اند؟						
	۲ آیا پرسش‌های پژوهش متناسب با هدف مقاله و مسئله موردبررسی است؟						
	۳ آیا فرضیه‌ها براساس شیوه‌های صحیح فرضیه‌نویسی تنظیم شده‌اند؟						
	۴ آیا فرضیه‌ها روشن، بدون ابهام و آزمون‌پذیرند؟						
	۵ آیا انسجام لازم بین پرسش‌ها و سایر بخش‌ها مثل اهداف مقاله وجود دارد؟						

۹. پیشینه پژوهش

دلایل متعددی برای اشاره به پیشینه پژوهش وجود دارد که از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: نشان‌دادن پیوند پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی، نشان‌دادن احاطه نویسنده/ نویسندگان به حوزه موضوعی مورد مطالعه، رهنمون ساختن خواننده به مطالعه منابع بیشتر و به‌تصویر کشیدن رویکردهای حاکم بر حوزه موضوعی موردنظر و ترسیم ارتباط آنها با رویکرد مقاله (پریرخ و فتاحی، ۱۳۸۴). بسته به جامعیت پیشینه پژوهش می‌توان مرور نوشتارها را به دو دسته جامع و گزیده و براساس رویکرد تحلیلی آنها به دو دسته توصیفی و تحلیلی تقسیم‌بندی کرد. بر این اساس در مقالات ممکن است یکی از چهار حالت ذیل پدید آید که در شکل ۱ مشخص شده است. بهترین شیوه برای مقالات علمی روش تحلیلی و گزیده است، زیرا ضمن رعایت اختصار، نویسنده می‌تواند تحلیل خود را از روند حاکم بر حوزه موضوعی نیز به‌تصویر بکشد.

میزان جامعیت مرور نوشتارها

سطح تحلیل	مرور نوشتارهای تحلیلی و جامع (مناسب رساله‌های دکتری)	مرور نوشتارهای تحلیلی و گزیده (مناسب مقالات علمی - پژوهشی)
	مرور نوشتارهای توصیفی و جامع (مناسب کتاب‌شناسی‌ها و مقاله‌نامه‌ها)	مرور نوشتارهای توصیفی و گزیده (مناسب مقالات علمی - ترویجی)

شکل ۱. انواع مرور نوشتارها براساس جامعیت آنها و سطح تحلیل در هریک

جدول ۱۰. تناسب ویژگی‌های پیشینه پژوهش با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
پیشینه پژوهش	۱ تا چه اندازه رویکرد نویسنده در تدوین پیشینه پژوهش تحلیلی است؟						
	۲ آیا پیوند موضوع مقاله با سابقه پژوهشی آن به روشنی ترسیم شده است؟						
	۳ آیا منابع هسته در موضوع تحقیق مورد استناد قرار گرفته‌اند؟						
	۴ تا چه حد خواننده می‌تواند با منابع مرتبط با موضوع از طریق مقاله آشنا شود؟						
	۵ آیا انسجام لازم در منابع مورد استناد در پیشینه پژوهش وجود دارد؟						

اجرای هر طرح پژوهشی مستلزم به کارگیری یک روش‌شناسی مناسب است که پژوهشگر را به اجرای طرح مورد نظر و پاسخ‌گویی به پرسش‌های پژوهش قادر می‌سازد

۱۰. معرفی پروژه تحقیقاتی

تبيين ویژگی‌های پروژه اجرا شده و آنچه باید درباره آن به خواننده گفته شود نیز اهمیت زیادی دارد. اشاره به چگونگی شکل‌گیری پروژه و فضایی که در آن پژوهش اجرا شده از جمله مواردی است که می‌تواند ذکر شود.

جدول ۱۱. تناسب معرفی پروژه تحقیقاتی با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
معرفی پروژه	۱ آیا ویژگی‌های متمایزکننده پروژه پژوهشی از موارد مشابه ذکر شده است؟						
	۲ آیا اطلاعات لازم درخصوص سابقه پروژه ارائه شده است؟						
	۳ آیا تصویر روشنی از مراحل اجرای مطالعه ذکر شده است؟						
	۴ آیا حجم مربوط به معرفی پروژه با سایر بخش‌های مقاله تناسبی منطقی دارد؟						
	۵ آیا مشخصات کسانی که در پروژه نقش داشته‌اند به اختصار ذکر شده است؟						

۱۱. تشریح روش‌شناسی مورد استفاده و تبیین رویکرد مقاله

اجرای هر طرح پژوهشی مستلزم به کارگیری یک روش‌شناسی^{۳۱} مناسب است که پژوهشگر را به اجرای طرح مورد نظر و پاسخ‌گویی به پرسش‌های پژوهش قادر می‌سازد. معمولاً در هر رشته روش‌های متعددی وجود دارد که برخی از آنها مقبولیت و عمومیت بیشتری دارند و در اغلب تحقیقات آن رشته مورد استفاده قرار می‌گیرند. البته معیار گزینش یک روش قبل از هر چیز به تناسب آن با اهداف پژوهش بستگی دارد. در واقع این هدف پژوهش و پرسش‌های آن است که نوع روش را تعیین می‌کند. با این حال توانایی پژوهشگر در بیان دلایل انتخاب روش خود و دفاع از آن کاملاً اهمیت دارد. بنابراین، تبیین دقیق روش مورد استفاده و دلایل انتخاب آن از ویژگی‌های مهم هر مقاله علمی محسوب می‌شود و در زمان داوری مقاله مورد توجه داوران قرار می‌گیرد.

جدول ۱۲. تناسب ویژگی‌های روش‌شناسی مقاله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
روش‌شناسی	۱ آیا روش مطالعه به‌روشنی تبیین و توصیف شده است؟						
	۲ آیا دلایل انتخاب روش مورد استفاده ذکر شده است؟						
	۳ آیا تناسب کارایی روش مورد استفاده با اهداف پژوهش ذکر شده است؟						
	۴ آیا دلایل عدم انتخاب سایر روش‌های مشابه ذکر شده است؟						
	۵ آیا شواهدی از به‌کارگیری این روش از سوی سایر پژوهشگران آمده است؟						

لازم است در یک
مقاله علمی جامعه
پژوهش و ویژگی‌های
آن به‌دقت و در عین
حال به‌اختصار معرفی
شود

۱۲. ابزار گردآوری و تحلیل داده‌ها

اشاره مختصر به روش گردآوری و تحلیل داده‌ها برای خوانندگان بسیار مفید خواهد بود و فرصتی برای آنان فراهم خواهد آورد که ضمن آشنایی با روش پژوهش گزارش‌شده از دلایل نتایج بدست‌آمده نیز آگاه شوند. در این قسمت لازم است چگونگی ابزار گردآوری داده‌ها تبیین شود (موسی‌پور و علوی، ۱۳۸۵، ص ۸۲ - ۸۳).

جدول ۱۳. تناسب ویژگی‌های ابزار گردآوری داده‌ها با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
ابزار پژوهش	۱ آیا ابزار گردآوری داده‌ها و روش تحلیل آنها به‌روشنی معرفی شده اند؟						
	۲ آیا میزان روایی و پایایی ابزار استفاده‌شده مورد توجه نویسنده بوده است؟						
	۳ آیا مزایا و معایب ابزار بکارگرفته‌شده به‌دقت تشریح شده است؟						
	۴ آیا نمونه‌هایی از کاربرد این ابزار در سایر پژوهش‌ها ذکر شده است؟						
	۵ آیا متن مقاله می‌تواند راهنمایی برای استفاده خواننده از این ابزار باشد؟						

۱۳. توصیف ویژگی‌های جامعه پژوهش و مشخصات نمونه گرفته‌شده از آن

لازم است در یک مقاله علمی جامعه پژوهش و ویژگی‌های آن به‌دقت و در عین حال به‌اختصار معرفی شود. به‌ویژه مشخصاتی از این جامعه که مربوط به موضوع مقاله است اهمیت شایان توجهی دارد. اگر این بخش از مقاله به‌خوبی تبیین شود، به بسیاری از پرسش‌هایی که ممکن است در ذهن خوانندگان درخصوص دلایل انتخاب روش‌شناسی و چگونگی تحلیل داده‌ها شکل گیرد، به‌خوبی پاسخ داده خواهد شد.

جدول ۱۴. تناسب ویژگی‌های جامعه پژوهش با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
جامعه پژوهش	۱ آیا جامعه آماری مورد مطالعه و ویژگی‌های آن به‌دقت معرفی شده است؟						
	۲ آیا دلایل انتخاب جامعه پژوهش و ارتباط آن با هدف مقاله ذکر شده است؟						
	۳ آیا شیوه نمونه‌گیری و دلایل انتخاب این شیوه به‌روشنی تشریح شده است؟						
	۴ آیا تناسب شیوه نمونه‌گیری با روش‌شناسی مقاله مورد توجه بوده است؟						
	۵ آیا چگونگی تعمیم‌بخشی نتایج حاصل از نمونه به جامعه تبیین شده است؟						

جدول ۱۷. تناسب ویژگی‌های بحث و نتیجه‌گیری مقاله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
نتیجه‌گیری	۱	آیا نتیجه‌گیری نویسنده به اندازه کافی مستدل و مستحکم است؟					
	۲	آیا پیوند و انسجام لازم بین نتیجه مقاله با یافته‌های آن وجود دارد؟					
	۳	آیا در بخش نتیجه‌گیری هدف‌های اصلی مقاله محقق شده است؟					
	۴	آیا یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش‌های مشابه دیگر مقایسه شده است؟					
	۵	آیا سهم نویسنده مقاله و نگاه تحلیلی او در نتیجه به چشم می‌خورد؟					

یک مقاله علمی باید

راهگشای سایر

پژوهشگران در حوزه

موضوعی خود باشد و

به جای آنکه سعی در

گذاشتن نقطه پایانی

برای یک موضوع

داشته باشد، برای

گشودن افق‌های تازه

برای سایر محققان

تلاش کند

۱۷. پیشنهاد/پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی

معمولاً مقالات علمی با ارائه پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی به پایان می‌رسند. به بیان دیگر یک مقاله علمی باید راهگشای سایر پژوهشگران در حوزه موضوعی خود باشد و به جای آنکه سعی در گذاشتن نقطه پایانی برای یک موضوع داشته باشد، برای گشودن افق‌های تازه برای سایر محققان تلاش کند.

جدول ۱۸. تناسب پیشنهادهای مقاله با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
پیشنهادها	۱	آیا مقاله با پیشنهادها کاربردی برای حل مسئله مورد بررسی همراه است؟					
	۲	آیا پیشنهادها مبتنی بر یافته‌ها و نتیجه‌گیری نهایی مقاله مطرح است؟					
	۳	آیا مقاله با پیشنهادها کاربردی مفیدی برای پژوهش‌های بعدی به پایان می‌رسد؟					
	۴	آیا ایده‌های تازه‌ای برای سایر پژوهشگران و کارهای بعدی مطرح شده است؟					
	۵	آیا پیشنهادها مطرح شده تحلیلی و عملی است؟					

۱۸. تقدیر و تشکر

معمولاً در پایان مقالات علمی به نام افراد یا سازمان‌هایی که به نحوی در اجرای پژوهش گزارش شده نقش داشته‌اند، اشاره می‌شود (فتوحی، ۱۳۸۵، ص ۱۳۸). برای مثال، مؤسسه یا سازمانی که پشتیبان مالی پژوهش بوده، کسانی که در گردآوری یا تحلیل داده‌ها نقش داشته‌اند، افرادی که به پرسشنامه‌ها پاسخ داده یا در مصاحبه مربوط به آن پژوهش شرکت کرده‌اند و گاهی نیز از داوران مقاله به دلیل تذکر نکات مفید تشکر می‌شود. البته بدیهی است در مواردی از این افراد با ذکر نامشان تقدیر می‌شود و در مواردی که این امکان وجود ندارد فقط به دلیل نقشی که داشته‌اند مورد تقدیر قرار می‌گیرند. مثلاً براساس اخلاق پژوهش نمی‌توان نام شرکت‌کنندگان در مصاحبه برای اجرای یک تحقیق را ذکر کرد و فقط کافی است از آنان برای نقش مثبتی که در اجرای تحقیق داشته‌اند، تشکر شود. در هر صورت، باید به نحوی از تمام کسانی که نامشان در این قسمت ذکر می‌شود اجازه گرفته شود و با موافقت آنان این کار صورت گیرد (ابوالحسنی، ۱۳۸۱، ص ۹۴).

جدول ۱۹: تناسب ویژگی‌های تقدیر و تشکر با کارکرد آن

عنصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
قدیر و تشکر	۱	آیا اطلاعات تکمیلی مربوط به مقاله در بخش تقدیر و تشکر آمده است؟					
	۲	آیا به نقش حامی مالی پژوهش در پایان مقاله اشاره شده است؟					
	۳	آیا از نام کسانی که در امور پژوهش نقش مهمی داشته‌اند، ذکر شده است؟					
	۴	آیا نویسنده به مسیری که در تکمیل مقاله طی کرده، اشاره کرده است؟					
	۵	آیا به انتشارات دیگر برگرفته از پژوهش مورد بررسی است اشاره شده است؟					

۱۹. منابع مورد استفاده و گاهی ذکر منابعی برای مطالعه بیشتر

تمام منابعی که به نحوی در مقاله استفاده شده‌اند باید با ذکر مشخصات کتاب‌شناختی و براساس شیوه‌نامه مجله مورد نظر تدوین شوند. براساس تقسیم‌بندی حزی و شاه‌بداغی (۱۳۸۵، ص ۲۸) به‌طور کلی دو شیوه اصلی استناد عبارتند از: استنادهای درون‌متنی و استنادهای برون‌متنی که جزئیات مربوط به هریک در انواع شیوه‌نامه‌ها موجود است. شیوه‌هایی مانند ای. پی. ای^{۴۰} و ام. ال. ای^{۴۱} که مطابق قواعد آنها مشخصات کوتاهی از مآخذ پس از نقل مطلب در متن نوشته می‌شود، درون‌متنی هستند. درمقابل در شیوه‌های برون‌متنی، مثل شیوه‌نامه شیکاگو و ونکور، سند موردارجاع در جایی خارج از متن مورد استناد قرار می‌گیرد. از دیدگاهی دیگر می‌توان استنادها را به دو دسته استنادهای رسمی و غیررسمی تقسیم‌بندی کرد. استنادهای رسمی معمولاً به منابع چاپی مثل کتاب و مجله صورت می‌گیرد و استنادهای غیررسمی به منابع منتشر نشده مثل جزوه‌های درسی یا سخنرانی‌های ارجاع می‌دهند (ابوالحسنی، ۱۳۸۱، ص ۹۴).

جدول ۲۰. تناسب منابع و مآخذ مقاله با کارکرد آن

عناصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
۳ ۲ ۱ ۰ ۴	۱	آیا منابع مورد استناد روزآمد و مرتبط با موضوع مقاله هستند؟					
	۲	آیا اطلاعات کتاب‌شناختی تمام منابع مورد استناد در فهرست منابع آمده است؟					
	۳	آیا الگوی استنادی مجله به‌دقت رعایت شده است؟					
	۴	آیا نشانی اینترنتی کامل و تاریخ آخرین بازدید منابع برخط ذکر شده است؟					
	۵	آیا دقت کافی در ذکر اطلاعات دقیق منابع لحاظ شده است؟					

مقالات علمی موفق با در نظر گرفتن نیاز خوانندگان خود به نحوی تدوین می‌شوند که در غیاب نویسنده پاسخ‌گوی پرسش‌های احتمالی خوانندگان باشند و کمترین ابهام را در ذهن آنان ایجاد کنند

۲۰. سایر موارد (مثل پیوست‌ها، واژه‌نامه تخصصی، متن پرسشنامه یا معرفی نویسندگان)

چنانچه ارائه اطلاعات تکمیلی مثل پرسشنامه و موارد مشابه بتواند به تبیین بیشتر موضوع مقاله کمک کند، لازم است موارد مذکور به‌صورت پیوست به مقاله افزوده شوند. گاهی نیز در بعضی از مجله‌ها از نویسندگان می‌خواهند که شرح مختصری از سوابق علمی خود را ضمیمه کنند.

جدول ۲۱. تناسب پیوست‌های مقاله با کارکرد آن

عناصر	ویژگی‌های مورد ارزیابی	امتیاز					
		۵	۴	۳	۲	۱	۰
۳ ۲ ۱ ۰ ۴	۱	آیا تمام پیوست‌های مورد نیاز خواننده آورده شده است؟					
	۲	آیا تناسبی بین پیوست‌ها و محتوای مقاله وجود دارد؟					
	۳	آیا پیوست‌ها اطلاعاتی تکمیلی ارائه می‌کنند که امکان ارائه آنها در داخل متن وجود نداشته است؟					
	۴	آیا ارائه پیوست‌ها بر جامعیت و گویایی مقاله افزوده است؟					
	۵	آیا ارائه پیوست‌ها به خواننده در درک بهتر مقاله کمک می‌کند؟					

سخن پایانی

آنچه در این مقاله آمد، مروری بر کارکردهای عناصر سازنده مقالات علمی و ویژگی‌های مطلوب هریک از آنها بود. اگرچه هریک از حوزه‌های علمی رویکردهای خاص خود را دارند که آنها را از یکدیگر متمایز می‌سازند، با این حال عناصر مشترکی در همه آنها موجود است، که توجه به کارکردها و ویژگی‌های این عناصر به موفقیت در انتشار مقالات علمی کمک می‌کند. در مجموع، مقالات علمی موفق با در نظر گرفتن نیاز خوانندگان خود به نحوی تدوین می‌شوند که در غیاب نویسنده پاسخ‌گوی پرسش‌های احتمالی خوانندگان باشند و کمترین ابهام را در ذهن آنان ایجاد کنند. در مجموع، براساس معیارهای ارائه‌شده در این مقاله، در بهترین شکل ممکن یک مقاله که دارای تمام مؤلفه‌های فوق باشد و در هر قسمت بیشترین امتیاز را کسب کند، مجموع امتیازی برابر با ۵۰۰ خواهد داشت. البته در شرایط واقعی کسب حداکثر امتیاز از تمام مؤلفه‌ها اتفاق نمی‌افتد. با این حال، می‌توان گفت مقالات با امتیاز بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ در سطح عالی قرار دارند و مقالات با امتیاز بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ خوب ارزیابی می‌شوند. به همین ترتیب، مقالات با امتیاز بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ را می‌توان متوسط تلقی کرد. سرانجام، مقالات با امتیاز کمتر از ۲۰۰ ضعیف

محسوب می‌شوند و نیاز به بازنگری دارند. البته این امتیازگذاری کاملاً تقریبی است، زیرا هریک از مؤلفه‌های فوق وزن متفاوتی درباره ارزش مقاله به خود اختصاص می‌دهند و برای ارزیابی دقیق‌تر باید این موضوع نیز لحاظ شود که پرداختن به آن خارج از حوصله این اثر کوتاه است.

پی‌نوشت‌ها:

1.y.mansourian@gmail.com	22.Contribution to theory
2.Originality	23. Contribution to practice
3.Problem Statement	24. Contribution to policy
4. Aims and Objectives	25. An introduction to
5. Research Questions	26. A survey of or an analysis of
6.Literature Review	27. Thesaurus
7. Research Site	28. Broader and Narrower Terms
8.Methodology	29. Deductive approach
9.Research Tools	30. Quantitative approach
10.Research Population	31. Methodology and research methods
11.Limits and Limitations	32. Limit or research scope
12.Results/Findings	33. Feasibility
13. Discussion/Conclusion	34. Limitations
14. Further Research	35. Description
15.Acknowledgement	36. Comparison
16.References/Bibliography	37. Analysis
17.Appendixes	38. Interpretation
18. Originality	39. Tables and charts
19.Murray	40. APA
20.Context	41. M LA
21.Contextual elements	

مآخذ

۱. ابوالحسنی، محسن (۱۳۸۱). چگونه مقاله علمی بنویسیم و آن را به چاپ برسانیم، تهران: انستیتو پاستور ایران.
۲. پریخ، مه‌ری و رحمت‌الله فتاحی (۱۳۸۴). راهنمای نگارش مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی، تهران: نشر کتابدار.
۳. چهری، علی (۱۳۸۶). اصول پایه نگارش مقالات علوم پزشکی، تهران: انتشارات پژواک علم آریا.
۴. حرّی، عباس و اعظم شاهدهاغی (۱۳۸۵). شیوه‌های استناد در نگارش‌های علمی: رهنمودهای بین‌المللی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۵. حرّی، عباس (۱۳۸۵). آیین نگارش علمی، تهران: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.
۶. سمیعی، احمد (۱۳۸۷). نگارش و ویرایش، تهران: سمت، چاپ نهم.
۷. ضیاء، موحد (۱۳۸۷). البته واضح و مبهرن است که ... رساله‌ای در مقاله‌نویسی، تهران: نیلوفر.
۸. طوسی، بهرام (۱۳۸۲). راهنمای پژوهش و اصول علمی مقاله‌نویسی، مشهد: نشر تابان، چاپ دهم.
۹. طوسی، بهرام (۱۳۸۳). هنر نوشتن و مهارت‌های مقاله‌نویسی، مشهد: نشر تابان، چاپ هیجدهم.
۱۰. فتوحی، محمود (۱۳۸۵). آیین نگارش مقاله علمی - پژوهشی، تهران: سخن.
۱۱. الز، جان بی. (۱۳۸۱). دست‌افزار نویسندگان: راهنمای اصول شیوانویسی، ترجمه: مهدی افشار، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۲. موسی‌پور، نعمت‌الله و سیدحمیدرضا علوی (۱۳۸۵). نگارش علمی: راهنمای تدوین و نگارش مقاله، پایان‌نامه، رساله و گزارش پژوهش، کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

13. Murray, R. (2002). How to Write a Thesis. Maidenhead, Open University Press.

منابعی برای مطالعه بیشتر

1. Huff, A. S. (1999). Writing for Scholarly Publication. London: Sage.
2. Murray, R. (2007). Writing for Academic Journals. Maidenhead, Open University Press